

ВІДГУК ОФІЦІЙНОГО ОПОНЕНТА

доктора економічних наук, доцента Николук Ольги Миколаївни
на дисертаційну роботу Волощук Юлії Олександрівни
на тему: «Стратегічні пріоритети розвитку агропромислових
підприємств в умовах неіндустріальної
модернізації: теорія, методологія, практика»
подану на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук за
спеціальністю 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (за
видами економічної діяльності)

Актуальність теми дослідження та зв'язок з науковими програмами, планами та темами

Сучасні виклики, зумовлені поглибленням глобалізаційних та інтеграційних процесів у світовому економічному просторі, а також виникненням нових форм і методів конкурентної боротьби, зумовлюють об'єктивну необхідність пошуку й обґрунтування адаптованих до сучасних економічних реалій механізмів забезпечення інтенсивного розвитку соціально-економічних систем. Особливо актуальною зазначена проблематика є для аграрного сектора економіки України, розвиток якого залежить від ефективності функціонування виробників сільськогосподарської продукції.

Сільськогосподарські виробники змушені враховувати нові обмеження господарювання, викликані змінами клімату, загострення соціально-екологічних проблем сільських територій, підвищенням ринкових і виробничих ризиків, зростаючою роллю впровадження інновацій у господарський процес, розширенням доступу зарубіжних конкурентів до вітчизняних ринків продуктів переробки сільськогосподарської сировини. Відтак, довгостроковий розвиток вітчизняних аграрних товаровиробників неможливий без урахування нової

парадигми неоіндустріалізації підприємств аграрного сектора економіки.

Формування стратегії розвитку агропромислових підприємств, що враховуватиме принципи їх неоіндустріальної модернізації (яку автор визначає як найперспективніший шлях забезпечення ефективного розвитку продуктивних сил), перехід на високотехнологічне виробництво агропромислової продукції та підвищення рівня її конкурентоспроможності, потребує перегляду існуючих загально прийнятих теоретико-методологічних положень організації діяльності суб'єктів агробізнесу. Основний акцент у стратегії розвитку аграрних бізнес-систем має бути зроблено на інноваційній складовій, що охоплюватиме всі етапи ланцюга створення доданої вартості продукції агропромислового виробництва. Лише у такий спосіб вітчизняні товаровиробники зможуть своєчасно формувати нові конкурентні переваги та максимально довго їх утримувати, підвищать рівень гнучкості власного бізнесу та забезпечать високу ефективність господарської діяльності. Враховуючи вищезазначене, наукове дослідження Волощук Юлії Олександрівни сприяє вирішенню актуальної проблеми, яка стосується ідентифікації перспективних напрямків розвитку агропромислових підприємств України і забезпечення ефективності їх діяльності та конкурентоспроможності.

Актуальність та практична цінність тематики даного дослідження підтверджується і тим, що дисертаційна робота виконувалася відповідно до плану науково-дослідних робіт Подільського державного аграрно-технічного університету за двома темами, а саме: «Розробка заходів з підвищення економічної ефективності сільськогосподарського виробництва на основі втілення досягнень науково-технічного прогресу, раціонального використання виробничого і трудового потенціалу, фінансових, кредитних, інвестиційних та інформаційних ресурсів, запровадження ефективного менеджменту, застосування передових досягнень в обліку та аудиті» (номер державної реєстрації 0110U0050564) та «Формування стратегії та пріоритетів інноваційного розвитку аграрного сектору економіки в умовах глобалізації» (номер державної

ресстрації 0110U007032). Внесок автора у виконання згаданих тематик полягає у розробці підходів і механізмів реалізації та застосування політики неоіндустріальної модернізації, узагальненні світового досвіду, визначено успіхи вітчизняної практики та обґрунтовано стратегічні пріоритети розвитку агропромислових підприємств.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій та їх достовірність

Достовірність та обґрунтованість наукових положень, висновків і пропозицій, сформульованих у дисертаційній роботі Волощук Ю. О. підтверджуються використанням широкої інформаційної бази за темою дисертації з різних джерел, зокрема інформаційно-аналітичні, офіційні матеріали та вибіркові масиви даних Державної служби статистики України, Міністерства фінансів України, Світового Банку та міжнародних статистичних і відомчих організацій, Головного управління статистики Хмельницької області, річні звіти про діяльність окремих агропромислових підприємств, особисті дослідження автора тощо.

Достовірність та обґрунтованість наукових положень, висновків і практичних рекомендацій, сформульованих у дисертаційній роботі також підтверджується тим, що методологічною базою проведеного дослідження є системний підхід до пізнання соціально-економічних об'єктів та процесів, а також використанням автором сучасних методів наукових досліджень. Зокрема здобувач використав як загальнонаукові, так і спеціальні методи, а саме: кореляційно-регресійного аналізу (для аналізу динаміки розвитку великих, середніх, малих та мікропідприємств), індексний метод (для встановлення динамічних рядів та окреслення стадій життєвого циклу інноваційного розвитку), імітаційного моделювання (для інтегрального оцінювання ризикованості розвитку малих, середніх та великих агропромислових підприємств).

Дисертаційна робота складається з анотацій, вступу, п'яти розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Основний зміст дисертаційної роботи викладений на 402 сторінках комп'ютерного тексту. Список використаних джерел включає 412 найменувань.

У цілому, достатня обґрунтованість результатів дисертаційного дослідження підтверджується такими положеннями:

- результати дослідження повною мірою викладено у наукових публікаціях у фахових наукових виданнях, у т. ч. виданнях, внесених до міжнародних наукометричних баз;
- результати дослідження апробовано на 13 конференціях, 3 з яких мали міжнародне значення;
- методологічні та практичні положення і здобутки здобувача використано у діяльності Департаменту агропромислового розвитку, екології та природних ресурсів Хмельницької обласної державної адміністрації, Відділу агропромислового розвитку Кам'янець-Подільської районної державної адміністрації, Департаменту агропромислового розвитку Чернівецької обласної державної адміністрації, Відділу агропромислового розвитку Новоселицької районної державної адміністрації, а також сільськогосподарських підприємств України.

Зміст дисертації і відповідність встановленим вимогам

Дисертаційна робота характеризується логічною, завершеною структурою та послідовною побудовою, повною мірою висвітлює зміст визначених розділів. Зміст дисертації відповідає поставленим меті і завданням дослідження. У теоретичному розділі дисертаційної роботи «Теоретичні аспекти модернізації економіки агропромислових підприємств в контексті розвитку неоіндустріалізації» визначено сутність модернізації та неоіндустріалізації

розвитку агропромислових підприємств, досліджено теоретичні аспекти інноваційного розвитку підприємства, окреслено концептуальні засади стратегічної та економічної поведінки агропромислових підприємств у контексті неоіндустріалізації.

Другий розділ дослідження «Методологічні засади модернізації агропромислових підприємств в контексті неоіндустріалізації» присвячено обґрунтуванню методологічних підходів до дослідження проблематики розвитку агропромислових підприємств із урахуванням парадигми неоіндустріалізації». Зокрема сформовано методологічні аспекти визначення рівня неоіндустріальної модернізації; розроблено методичний інструментарій формування економічної поведінки підприємств в умовах неоіндустріальної модернізації. Аналітичне дослідження сучасного стану та ефективності формування рівня людського розвитку і використання інтелектуального капіталу суб'єктів господарювання, а також виявлення тенденцій реалізації підприємницького потенціалу агробізнесу в умовах неоіндустріалізації проведено у рамках третього розділу дисертаційного дослідження «Інтелектуальне забезпечення неоіндустріальної модернізації аграрних підприємств».

У четвертому розділі дисертаційної роботи «Механізми реалізації неоіндустріального розвитку економіки агропромислових підприємств» здійснено оцінювання стану та напрямів модернізації технічного базису агропромислових підприємств, окреслено сучасний рівень та перспективи інноваційного розвитку агропромислових підприємств з огляду на сучасні тенденції конвергенції неоіндустріальних технологій та побудови цифрового суспільства. У п'ятому розділі «Економічне обґрунтування ефективності перспектив розвитку агропромислових підприємств в умовах неоіндустріальної модернізації» обґрунтовано концептуальні засади стратегічної платформи, виробничої діяльності агропромислових підприємств, креативної індустрії, розроблено рекомендації щодо впровадження експортної стратегії та підходів до

обґрунтування ефективності розвитку агропромислових підприємств в умовах неоіндустріальної модернізації.

Автореферат за структурою та технічним оформленням є таким, що відповідає стандартам МОН України. Структура дисертації узгоджується з її назвою, метою та завданнями. Зміст автореферату ідентичний основним науковим положенням дисертаційної роботи, розкриває її структуру та основні наукові положення.

Наукова новизна, теоретична і практична значущість дисертації та повнота викладу результатів дослідження у наукових працях

Наукова новизна результатів дослідження Волощук Ю. О. пов'язана із обґрунтуванням пропозицій та рекомендацій щодо вирішення на концептуальному та методичному рівнях проблеми формування стратегічних пріоритетів інноваційного розвитку агропромислових підприємств для підвищення суспільного добробуту та забезпечення високих темпів економічного зростання цих суб'єктів ринку в умовах неоіндустріальної модернізації.

Теоретичну значущість мають розроблені автором концептуальні засади неоіндустріалізації; концептуальні положення конвергенції інноваційних NBIC-технологій; теоретичний концепт модернізації агропромислових підприємств як сукупність превентивних дій системного удосконалення підприємств, відновлення їх здатності підтримувати і зберігати збалансовану внутрішню функціональність у зовнішньому середовищі, нарощування інтелектуального капіталу, готовності до відкритого співробітництва та ефективної співпраці з контрагентами в умовах глобалізації, забезпечення інноваційного розвитку. Крім того, здобувачем обґрунтовано теоретичний підхід до трактування стратегічно-, економічно- та ефективно орієнтованої інноваційної поведінки.

Вагомим є внесок автора у розробку методологічних засад та методичних положень у контексті обґрунтування стратегічних напрямів розвитку

агропромислових підприємств в умовах неоіндустріалізації. Зокрема здобувачем сформовано методологію інтегрального оцінювання ризикованості розвитку малих, середніх та великих агропромислових підприємств; удосконалено методичні підходи до обчислення і застосування міжнародних рейтингів як адекватних інструментів вимірювання індексу людського розвитку; методологію імітаційного моделювання стану та розвитку агропромислових підприємств; методичний підхід до оцінювання рівня інноваційної активності бізнесу. Заслуговує на увагу доробок автора відносно розроблених науково-методичних підходів до алгоритмізації формування і використання системи навичок працівників з урахуванням життєвих навичок моделі ЮНІСЕФ. Науково-практичний інтерес викликає запропонована модель економічного розвитку на основі конвергенції технологій, згідно якої каталізатором соціальних змін можуть стати конвергентні технології, що впливатимуть на подальший розвиток та його наслідки.

Практичну цінність мають результати дослідження автора, які стосуються 1) механізму створення ланцюгів доданої вартості через сучасні кластери в Україні; 2) систематизації інвестиційно-інноваційних напрямів розвитку вітчизняних агропромислових підприємств за сферами діяльності; 3) обгрупування заходів активізації використання можливостей малого та середнього бізнесу; 4) наукові підходи до прийняття можливих рішень в Україні у вендорному та електронному лізингу. Зацікавленість викликають результати обгрупування національної концепції створення стратегії електронного сільського господарства, що є основою впровадження новітніх ІК-технологій на агропромислових підприємствах.

В практичній діяльності розроблені автором пропозиції можуть бути використані у процесі розробки комплексної стратегії розвитку агропромислових підприємств України, при розробці комплексних програм стимулювання розвитку економіки для забезпечення подолання руйнівних наслідків процесів

дезіндустріалізації і дезінтеграції у вітчизняній економіці в цілому і підприємствах АПК зокрема. Практична значущість та цінність результатів дослідження Волощук Ю. О. підтверджені низкою довідок про їх впровадження у практичну діяльність органів державної та місцевої влади, а також сільськогосподарських, переробних підприємств, вертикально інтегрованих аграрних бізнес-структур.

Матеріали дисертаційного дослідження повною мірою висвітлені у 52 наукових працях, з яких за результатами виконаних досліджень – 36, з них: 2 монографії, 21 стаття у наукових фахових виданнях, в т. ч. 14 – у виданнях, внесених до міжнародних наукометричних баз, 13 публікацій апробаційного характеру.

Наведене дає підстави стверджувати, що положення, висновки та рекомендації, представлені у поданій дисертаційній роботі, вирішують конкретне наукове завдання щодо розробки теоретико-методологічних засад та обґрунтування науково-практичних пропозицій як наукової основи формування стратегічних пріоритетів інноваційного розвитку агропромислових підприємств для підвищення суспільного добробуту та забезпечення високих темпів економічного зростання цих суб'єктів ринку в умовах неоіндустріальної модернізації, а дисертаційна робота Волощук Ю. О. є вагомим внеском у теорію аграрної науки.

Дискусійні положення та зауваження

Позитивно оцінюючи роботу загалом слід відмітити, що вона має певні недоліки та дискусійні моменти.

1. Автор обґрунтовано стверджує, що розвиток вітчизняного аграрного сектора загалом та агропромислових підприємств зокрема можливий лише за умови впровадження у їх господарський процес інноваційних продуктів і технологій (п. 1.3). Логічно припустити, що перелік інновацій, механізми їх впровадження та джерела фінансування значно різняться у підприємств різних

розмірів. Таке припущення здобувач підтверджує результатами оцінювання ступеня готовності до інноваційного розвитку різних за розмірами суб'єктів агробізнесу. Відтак, робота значно виграла б у разі конкретизації стратегічних напрямів розвитку окремо для малих, середніх та великих підприємств.

2. У дисертаційній роботі на прикладі досвіду ЄС доведено, що успішний розвиток малого та середнього агробізнесу у тому числі зумовлений широкою кооперацією з підприємствами та об'єднаннями. Погоджуємося із зазначеним, оскільки, використання сучасних техніки та технологій малими сільськогосподарськими виробниками зазвичай можливе лише на засадах взаємодії на кооперативній основі. Саме тому розвиток кооперації у дисертаційному дослідженні доцільно було б визначити одним із механізмів ефективного розвитку суб'єктів агробізнесу в умовах неоіндустріальної модернізації.

3. Параграф дисертації, присвячений аналізу тенденцій реалізації підприємницького потенціалу агробізнесу (п. 3.3), доцільно було б доповнити моделюванням динаміки відповідних соціально-економічних показників за допомогою, наприклад, методу регресійного аналізу. Це пояснюється тим, що тенденції розвитку зазвичай вивчаються на базі побудови трендів соціально-економічних показників. Натомість, у роботі динаміку досліджено шляхом аналізу відносних відхилень показників за 2010-2018 рр.

4. У п. 5.4 «Обґрунтування ефективності розвитку агропромислових підприємств в умовах неоіндустріальної модернізації» автор визначає поточну ризиковість та оцінює рівень інноваційної активності суб'єктів агробізнесу. Однак, з огляду на назву параграфу, робота значно виграла б від розрахунку орієнтовного економічного ефекту від впровадження запропонованої у роботі стратегії розвитку агропромислових підприємств (рис. 5.13).

5. Дискусійним є положення наукової новизни, яке стосується удосконалення автором логічної моделі використання методу кореляційно-

регресійного аналізу. На наш погляд, у дисертаційному дослідженні удосконалено не алгоритм (або модель) використання кореляційно-регресійного аналізу, а методику дослідження тенденцій розвитку та факторів впливу основних індикаторів конкурентоспроможного розвитку агропромислових підприємств та вітчизняного сільського господарства.

6. Шляхом обробки динамічного ряду ВВП на душу населення України, здобувач обґрунтовує наявність тенденції розвитку цього показника. Однак, з огляду на низькі рівні коефіцієнтів детермінації експоненціального та степеневого рівнянь трендів (рис. 3.12), адекватність побудованих моделей слід було б перевірити за допомогою спеціальних статистичних тестів. Наприклад, за допомогою F-критерію Фішера.

7. Методика оцінювання інноваційної активності компаній в рамках окремого бізнесу, яку автор використовує у дослідженні, передбачає визначення інтегрального коефіцієнта як середньозваженої суми інноваційних активностей комплексу ланок ланцюжка цінності споживача (формула 2.26). Однак, вагові коефіцієнти, які необхідно використати у даному випадку, зазвичай визначаються за допомогою методу експертних оцінок. У такому випадку, отримані результати оцінки носитимуть суб'єктивний характер. Тому, на нашу думку, інтегральний коефіцієнт доцільно обчислювати як середнє арифметичне, що спростило б процес розрахунків та усунуло необхідність залучення експертів.

Водночас наведені зауваження щодо окремих положень дисертаційної роботи носять дискусійний характер і не знижують наукової цінності та позитивної оцінки дослідження.

Загальний висновок

На підставі вищевикладеного вважаю, що дисертаційна робота Волощук Юлії Олександрівни на тему «Стратегічні пріоритети розвитку агропромислових підприємств в умовах неоіндустріальної модернізації: теорія,

методологія, практика» є завершеним науковим дослідженням, виконаним на актуальну тему, в якому повною мірою вирішується поставлене наукове завдання. Зміст дисертаційного дослідження відповідає паспорту спеціальності 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності). Сформульовані у дисертації наукові положення, висновки і практичні рекомендації є достовірними і обґрунтованими, характеризуються науковою новизною та практичною цінністю.

Враховуючи рівень наукової новизни, науково-теоретичну і практичну значущість, повноту апробації та викладу результатів дослідження у наукових працях, можна стверджувати, що дисертаційна робота Волощук Юлії Олександрівни відповідає вимогам п.п. 9, 10 11, 12, 13, 14 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567 зі змінами та доповненнями, а її автор заслуговує на присудження наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності).

Офіційний опонент

Доктор економічних наук, доцент,
заступник керівника навчально-
наукового центру інформаційних
технологій Житомирського
національного агроекологічного університету

О. М. Николюк

